

by the Human Rights Council on 1 April 2022. *UN*. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/res/49/21>

4. United Nations Global Principles For Information Integrity. Recommendations for Multi-stakeholder Action. 2024. *UN*. URL: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un-global-principles-for-information-integrity-en.pdf>

5. Windhoek + 30 Declaration: information as a public good, World Press Freedom Day 2021. *UNESCO*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378158>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-62>

РОЗУМІННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Стиранка М. Б.

*кандидат юридичних наук,
адвокат*

м. Львів, Україна

У пункті АС Резолюції порушено питання про правову природу робота та її співвіднесеність із чинними юридичними категоріями. Пункт АF фіксує, що звичних моделей відповідальності виробника недостатньо у випадках, коли рішення приймає сам робот. Аналогічний висновок у пункті АG зроблено щодо договірної відповідальності: колізії виникають тоді, коли робот здатний самостійно обирати контрагента, погоджувати умови та укладати угоди. Водночас підкреслено, що Резолюція має рекомендаційний характер і не є обов'язковим нормативним актом для держав-членів ЄС. При цьому нормативне регулювання у багатьох зарубіжних країн уже виходять за межі виключно фізичних осіб як носіїв прав, визнаючи поряд із ними інші види суб'єктів права (зокрема, організації та інституційні утворення), що підтверджує можливість різних конструкцій правосуб'єктності поза суто біологічним виміром [1, р. 361]. Комісія з цивільно-правового регулювання у сфері робототехніки Європейського Парламенту 31.05.2016 запропонувала Єврокомісії законодавчо запровадити нову правосуб'єктність «цифрових (електронних) осіб» для юнітів штучного інтелекту, наділивши їх таких правами (деякими аналогами прав людини) і обов'язками [2].

У підпункті «f» пункту 59 Резолюції Європейського Парламенту (рекомендації Комісії з цивільно-правового регулювання

робототехніки, 16.02.2017) запропоновано в довгостроковій перспективі сформувати спеціальний правовий статус для роботів – так званих «електронних осіб». Публікація документа спричинила широку дискусію. Частина фахової спільноти поставилася до ініціативи критично. Зокрема, керівник Асоціації німецьких машинобудівників (VDMA) Патрік Шварцкопф зауважив, що фактичні передумови для наділення роботів правосуб'єктністю можуть виникнути не раніше ніж через 10–50 років. На його думку, запровадження такого статусу зараз є передчасним і ризикує спричинити зайве адміністративне навантаження та уповільнити розвиток робототехніки [3].

У 2016 р. в центрі фахових дискусій опинився проект першої децентралізованої автономної організації (Decentralized Autonomous Organization, DAO) – фактично «цифрової (електронної) юридичної особи». Її управління було побудоване на «самоздійснюваних» смарт-контрактах без традиційних органів корпоративного контролю (правління, наглядової ради тощо). Додаткову увагу привернув масштаб залучення коштів: упродовж 30.04–18.05.2016 інвестори внесли понад 143 млн дол. США. Водночас в Україні процес нормативного врегулювання розвитку й використання ШІ лише набирає обертів: ідеться не лише про загальні рамки цифровізації, а й про потенційні режими автономності та правосуб'єктності таких систем.

Отже, на порядок денний виходить завдання правової об'єктивації нової сфери регулювання – відносин між людиною та роботизованими (алгоритмічними) системами, з визначенням їхнього статусу, меж відповідальності та процедурних гарантій [4].

Активне поширення систем штучного інтелекту загострило проблему зміщення ролі людини не лише у сфері матеріального виробництва, а й у галузях інтелектуальної праці. Симптоматичним є формулювання Конституції землі Бремен 1947 р.: у розд. I ст. 12 закріплено пріоритет людини над машинами та технологіями, що відбиває історичний досвід цифровізації, коли автоматизація і нові технічні рішення зменшують видиму участь людини у процесах створення цінностей. У цьому ряду штучний інтелект становить найбільш відчутний виклик людській винятковості. Відтак постає принципове питання: чи має суспільство приймати перспективу «надлюдського» інтелекту машин або свідомо обмежити розвиток до моделей «слабкого» (людноцентричного, підконтрольного) ШІ. У науковій літературі звучать різні позиції. Зокрема, окремі дослідники наголошують, що відкритість ШІ до нових підходів і проривних рішень робить дослідження в цій сфері одним із стратегічних напрямів розвитку сучасної цивілізації. Водночас підкреслюється необхідність поєднувати інновації з режимами управління ризиками: людино-

центричними принципами, вимогами безпеки, прозорості та підзвітності, які гарантують збереження провідної ролі людини у прийнятті рішень та у визначенні меж допустимого застосування технологій [5].

Водночас із цим підходом не можна цілковито погодитися, оскільки саме поняття «штучний інтелект» у праві залишається розпливчастим: на нього впливають конкуруючі уявлення про природу інтелекту та дискусії щодо меж раціонального й соціального вимірів інтелектуальності. Для правового регулювання принциповим є визначити, який саме різновид інтелекту охоплюється нормативним поняттям ШІ та які ознаки законодавець вважає юридично значущими. У цьому контексті звертають увагу на багатовимірність інтелекту, що в теоріях когнітивної психології розкладається на окремі компоненти: натуралістичний, екзистенційний, музичний, логіко-математичний, тілесно-кінестетичний, лінгвістичний, просторовий, міжособистісний і внутрішньоособистісний. Від вибору, які з цих властивостей інтерпретуються як релевантні для «штучної» реалізації (напр., логіко-математична компетентність, лінгвістична продуктивність, елементи соціальної взаємодії), залежить обсяг правового визначення ШІ, класифікація систем за ризиком та коло обов'язків розробників і користувачів. Іншими словами, правова дефініція має бути операційною: чітко вказувати функціональні критерії (ціль, автономність, адаптивність, здатність до пояснення рішень), а не апелювати до абстрактної «інтелектуальності», що унеможлиблює стабільне застосування норм [6, р. 25].

Корисно спиратися на відоме формулювання Девіда Векслера (1955), яке описує інтелект як «загальну здатність індивіда діяти цілеспрямовано, мислити раціонально й ефективно взаємодіяти з оточенням». У первинному змісті це визначення стосується людського інтелекту, проте його можна операціоналізувати для правового окреслення ШІ.

Пропонована адаптація для нормативних цілей:

«Штучний інтелект – це клас технічних систем, запрограмованих на досягнення визначених цілей шляхом оброблення даних і вироблення рішень, які (а) демонструють цілеспрямовану поведінку, (б) використовують раціональні процедури вибору дій за заданими критеріями оптимальності або правилом прийняття рішень, (в) забезпечують ефективну взаємодію з середовищем через сенсори та/або інтерфейси, включно з можливістю адаптації на основі зворотного зв'язку».

Юридично значущі ознаки для такої дефініції: наявність формалізованої цілі (цільової функції/політики); автономність у межах делегованих повноважень (безперервний людський нагляд не обов'язковий); використання даних та алгоритмів для обґрунтування вибору

дій; відтворюваність і пояснюваність результатів у межах встановлених процедур аудиту. Таке прочитання зберігає інтуїцію Векслера (цільовість, раціональність, ефективна взаємодія), але переводить її в перевірювані критерії, придатні для регуляторної класифікації систем і покладення відповідальності [7]. Сучасні дослідники у сфері штучного інтелекту справді часто спираються на підхід Девіда Векслера 1955 року, який визначав інтелект як «здатність діяти цілеспрямовано, мислити раціонально та ефективно взаємодіяти з оточенням». Це визначення, адаптоване до технічного контексту, дозволяє інтерпретувати ШІ не як абстрактну «машинну свідомість», а як набір функціональних характеристик, що можуть бути виміряні, протестовані й перевірені. У сучасних дослідженнях це визначення використовується як методологічна основа для ідентифікації проявів інтелекту в різних сферах суспільної діяльності: економіка – автоматизовані системи ухвалення рішень у фінансовому секторі, біржова аналітика, управління ризиками; право – інструменти для аналізу великих масивів судової практики, автоматизація підготовки процесуальних документів; охорона здоров'я – діагностичні алгоритми, системи підтримки клінічних рішень, персоналізована медицина; соціальна сфера – інтелектуальні сервіси в освіті, системи адаптивного навчання, інструменти для комунікації та підтримки осіб з особливими потребами [8].

Таким чином, сучасні дослідники, спираючись на дефініцію Векслера, прагнуть відділити «операційну інтелектуальність» (цільовість, раціональність, ефективна взаємодія) від філософських ідей щодо свідомості. Це дозволяє чіткіше формулювати критерії для юридичного визначення ШІ, створення класифікаційних систем і визначення рівня відповідальності за його використання.

Література:

1. Andrade F., Novais P., Machado J., Neves J. Contracting agents: legal personality and representation. *Artificial Intelligence and Law*. 2007. № 15. P. 357–373. URL: <http://www4.di.uminho.pt/~pjn/Projectos/AIRJ/Docs/2007%20-%20Journal%20AILAW.pdf>
2. Draft Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)), 31.05.2016 / Committee on Legal Affairs / European Parliament. Rapporteur: Mady Delvaux. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//ep//nonsgml%2bcomparl%2bpe-582.443%2b01%2bdoc%2bpdf%2bv0//en>
3. Toor A. EU proposal would classify robots as «electronic persons». Parliamentary motion aims to create a legal framework for automation, amid concerns over unemployment and social security. *The Verge*. 2016. 22 Jun.

URL: <https://www.theverge.com/2016/6/22/11999458/eu-proposal-robots-electronic-persons-liability>

4. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження* : матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 листоп. 2018 р.) / упоряд. В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ : Вид-во «Політехніка», 2018. С. 42–46.

5. Djeffal Ch. AI, democrace and the law. 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3535735

6. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice: A reader. New York : Basic books, Cop., 1993. XVI, 304 p.

7. Weschler D. The range of human capacities. Baltimore, 1955. 190 p.

8. Тарасевич Т. Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Право*. 2023. Т. 1. Вип. 75. С. 123–130.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-63>

ЩОДО ОБ'ЄКТА МОНІТОРИНГУ СПОСОБУ ЖИТТЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МИТНИХ ОРГАНІВ

Чердинцев Ю. Г.

доктор філософії з галузі знань «Право»,

докторант Національного університету

«Одеська юридична академія»

Одеса, Україна

Важливим правовим інструментом запобігання та виявлення корупції під час проходження посадовими особами служби в митних органах є моніторинг їх способу життя (далі – моніторинг), запровадженого в 2014 р. Законом «Про запобігання корупції» [1], який здійснюється НАЗК щодо суб'єктів декларування (у т.ч. щодо посадових осіб митних органів), тобто йдеться про зовнішній (загальний) моніторинг, і який знайшов свого подальшого визначення у МК України [2], що здійснюється митними органами щодо посадових осіб митних органів, тобто йдеться про внутрішній (відомчий) моніторинг. Свого подальшого нормативного регулювання названі моніторинги набули відповідно у Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів